

PŁOTNO (173) *sb n*

plotno (172), **plutno** (1); plotno : płutno *Calep* (6:1).

-ó- (17), -o- (7); -ó- *Strum* (2), *KochFr*, *SarnStat* (3), też *SienLek* (1); -o- *WyprPl*; -ó- : -o- *Mącz* (10:6); końcowe o jasne.

sg *N* płótno (17). ◇ *G* płótna (70). ◇ *A* płótno (29). ◇ *I* płótnem (33); -em (3), -(e)m (30). ◇ *L* płótnie (5). ◇ *V* płótno (1). ◇ *pl N* płótna (7). ◇ *G* płócien (1). ◇ *A* płótna (10).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

*Tkanina, zazwyczaj lniana lub bawełniana, używana na ubrania, pościel itp.: tela Mymer¹, Mącz, Calep, Cn; linteum Murm, Mącz, Cn; linum Mącz, PolAnt, Cn; pannus linteus, textum Cn (173) : Mymer¹ [31²]; Ty wśzytki rzeczi włoż do iednego nowego garncza/ [...] potym to przecedz przez czyfste plotno *FalZioł* II 21a, IV 35b; vczinila sobye ftegořz plothna *Gyeřlka trzi LibMal 1544/9lv, 1543/72, 1545/98v [2 r.], 1547/128, 128v, 133v [3 r.] (12); WyprKr 75, 100, 100v; W obozye ich [Niemców] álbo w ftankach/ nalezyone były rozmaíte przypáwy [!] ná Polaki/ płotná łoiem z żywicą á z wořkiem nápuřczáne ku męczeniu Polakow *BielKron 384v, 23 marg, 145, 286v [2 r.], 313, 437v (9); Byssus, Wřzelákye náymyętfze á nayforemnieyfze płótno. Mącz 28b; Multitia, Piękney cienkney á subtylney nići płótno/ Piękney przędze robota. Mącz 236c, 28c, 193a, 195a, 276a, 321a (11); SienLek 32v, 34 [2 r.], 92, 179, 181 [2 r.], S[ss]2v; BielSat N2 [3 r.], N2v; RejZwierc 111v; Strum I [2 r.]; SkarŻyw 141, 160, 441; (nagł) Ná poduszkę. (-) SZłáchetné płótno/ ná którym leżało Owo ták piękné w oczu moich ciáło *KochFr 18; Vczyn íakoby pię z płotná łowitego/ Záwiń w to z tych mátery y prochu nieřpráwnego. BielSjem 38, 37, 38, 39; Calep 606b, 1050b, 1070b; Dla řieci y powrozow nie czofánych konopi trzebá zořtáwowáć/ do płócien te czofáć. GostGosp 76; WujNT 122 [2 r.], Yyyyyv; WyprPl B2; SarnStat 959 [2 r.]; KlonWor 35; ZbylPrzyg B2.****

[plotno do czego: I za plothno do zagla fl. 14 g. 25 d. 9 *RejestrBudGal 65, 66.*]

plotno z czego (2): *Calep 164a; Iuř weńná/ iuř y iedwab y plotno z pokrzywy/ Człowiek wynálazł/ dobrze ná pożytek chćiwy. KmitaSpit A4v.*

plotno na co (11): *A řobye kupila plothna na dwye gyeřlcze y na dwa řcharřtuchi. LibMal 1550/158, 1546/116, 1552/172; WyprKr 114, 114v, 115, 115v [2 r.]; GórnDworz Pv; [Szlachcianki] Ięly řie Piřmá czytáć/ Káďżiele przeřtały/ Przeto nam nákořzule ták płotná [!] zdrořáły. BielSat Dv [idem] BielRozm 24.*

*W funkcji przydawki w G sg bez przyimka (4): ZapWar 1513 nr 2126; Item wegnynye v Grodzífka wdorze [!] pana woycziechowym vkradl [...] kabath plothna czarnego za 7 gr *LibMal 1544/86v; Do tei řzati ięft wor plotna czienkie^g. WyprKr 61, 64v.**

*W połączeniu z określeniem ilości [w tym: ile łokci (16), ile miar (1)] (17): LibLeg 11/97; ZapWar 1540 nr 2498; Item wnyęřchewye Noczlieguyáč v Iurgi Gořpodarza řzwego ořzm Lokczy plothna vkradli zlabriřzka a zgayda *LibMal 1546/ 113v, 1544/87, 1545/97v, 1546/116, 1547/135 [2 r.], 1551/159v (11); řmierć twoię vřtháwicźnie przed oczymá miey. Izali nie baczyřz iz thylko řiedm álbo ořm łokci płotná wezmiemy w grob s łobą s tego řwiátá *HistAl G2, N5v; GórnDworz Pv; WisznTr 17.***

W połączeniach szeregowych (4): Mnychy/ potem rzemieřnicy Rořkas wczas řnaimować wřytky. Sukna/ Plotna/ Czapky/ Kapi Izeby zakryto řkapi. RejKup 14v; Chustami také łoznemi,

Chodzonemi, Płotnem Obrusami, y inżemi flufznie fą roździelieni. *ZapKościer 1580/7; BielSjem 24; KlonFlis A2.*

W porównaniach (3): Wfzyfcy też tam [w *Kalekucie*] nágo chodzą tylko biodrá opáfawfzy/ ále Kroi w fźáciech s subtelnego płotná iáko iedwab/ y drudzy ftáfzy. *BielKron 453v; WujNT 261 marg. Cf* »jako płotno pobladnąć«.

W charakterystycznych połączeniach: płotno działać, kupić (kupować) (3), sprzedać (przedawać) (4), przerznąć, robić (2), skryć, (u)kraść (12), ukroić, uwoszczyć, wyborgować, wynaleźć, wziąć (2); płotno cieliste (3), czarne (5), czyste (3), drogie (2), farbowane (2), miękkie, mocne, najforemniejsze, najmiętsze, łojem napuszczane, ostre (2), piękne, proste, rzadkie, sowite (2), swojej roboty, szerokie, świetne; płotno na chustki (2), na gieźlko, na koszule (3), na obrusy (2), na prześcieradła, na szarstuch (2), na worki, płotno z pokrzywy, z wszelakiej materyjej; od płotna kosm; płotna ostatek, robienie, wor; z płotna gieźlko, odzienie, mech, mszyny, piła (2), puklerz, szadzić (4), ubior, worek (2); z płotna urobiony (2); przez płotno precedzić, wyżąć; w płotno zawinąć (obwiniony) (2); płotnem obłożyć, obewlec, obszyć (3), otoczyć, trzeć (5); płotnem kupczący (2), obwieszony, podbity, podszyty (4), uwijany (3), uwiniony, zakryty, plotnem tarcie (4).

Zwroty: »płotno bielić; nieść płotno ku bieleniu« = *lintheum candescere Murm; linum dealbare Mącz [szyk zmienny] (5;1): Solarium etiam locum significat ubi linthea ad solem candescunt. Eyn bleiche do man die leynen tucher bleicht an der funnen. Blyech gdzye płotno byelą. Murm 3; Y fźlá dzyewká flufzbná do fynow kápłáńkich/ ktorzy fie zátáili v ftudnie Rogiel/ niofąc dla przyczyny płotno ku bieleniu BielKron 72; Mącz 6c, 139b; widzimy/ iż flóńce wołk miękczy/ á błoto twárdzi: płotno bieli/ á licá ludzkie czerni. SienLek 30v; GostGosp 104.*

»jako płotno pobladnąć« (1): [*Chłop wykopał na polu kocioł*] Zeymie z niego záfrywkę álic dofyć wfzego/ Złotá/ frebá/ piędzy/ kámienia czyftego. [...] á on theż nieborak/ Práwie fie ftoiąć zumiał iáko płotno pobladł. *RejWiz 125v.*

»płotno tkąć (a. dotkać płótna); na płotnie tkany« = *telam detexere Mącz [szyk zmienny] (3;1):* Softá Kofulka, na białem płótne tkana, perlamy Orianfkiemi sadzona *WyprKr 36v; Tá [Minerwa]* napirwey wymyflíá zonom przáfć káfzyel y płotno tkąć *BielKron 23; Mącz 453c; KlonFlis A2.*

Wyrażenia: [»płotno auszus« = *gorszego gatunku: sztuczka 1 cwelichu za 1 1/2 zł, płótna auszusu 3 sztuki całe po sterzy zł InwMieszcz 1572-1573 nr 773.*]

»białe płotno« [*szyk 4:3*] (7): *LibMal 1551/159v; Poftaw iáką flklenicę ktora fáfbę mieni/ A zwáfzczá kiedy k flóńcu pyęknie fie zyeleni/ Ná iákim byáfym płotnie/ wnet będye zyelone RejWiz 112; TRzeczia Kofulka na plothnie białem. a sperel ze złotem vcziniona WyprKr 36, 36, 36v, 98v; RejAp 14v.*

»płotno cienkie (a. cieniuchne)« = *byssus Calep, Cn; byssinum linum, linum candidissimum, nebula linea, sidon, tela candida tenuis Cn [szyk 10:3] (13): LibMal 1544/87, 1551/158v; WyprKr 61, 64v; Ifná miáftho Cefárskie/ w ktorým pofpolicie płotná cienkie robią BielKron 286v, 286v [2 r.]; Byssus – Płotno czieniuchnę. Calep 144a, 144b, 164a [2 r.]; Ná cienkie płotná cienko przáfć. GostGosp 128; KlonFlis A2.*

»czyste płotno« (1): [Sylwester Papież] poştánowił áby korporáły/ ná których ciáło Páńńkie leży ná ołtarzu/ były z łzczerego á czyłtego płotná. *WujNT* 122.

»płotno drelichowe« (1): [Hippijas] náwet łzárlat/ iedwabne rzeczy y płotno bárzo cienkie drelichowe łam tkáł. *KlonFlis* A2.

»płotno gęste dwoiste« = *cwelich* (1): vczyń worek iakoby ług czedzić: z płotna gęłtego, dwogíłtego [cwelichu *SienHerb* 366b] *FalZioł* V 76v.

»płotno golcz« = *rodzaj lnianego płótna* (1): Ktemu płótno włzelakié/ którékółwiekby zkádkółwiek było przywieżiono/ á miánowicie płótno Golcz/ áby było ná wielki łokieć przedawáné *SarnStat* 959.

»płotno lniane« (2): Słowo Greckie Syndon podczas známionuie płotno lniane *BibRadz* II 29d *marg*; *RejAp* 14v.

»postawa [=osnowa] płotna« (1): Stamineus, co ku poştáwie płótaná náleży. *Mącz* 411d.

»płotno rąbkowe« (2): Mám też Dupłe [!] Kitaykę mám płotno rąbkowe *BielSat* B4 [*idem*] *BielRozm* 14.

»płotno subtylne (a. subtelne)« [szyk 2:2] (4): Napierwey wyłzły przeciw im trzydzieści pánienek wizytki nágo/ tylko łoná zákryte miáły płotnem łuptelnym fárbowánym łwoim obyczáiem *BielKron* 443, 453v; *Mącz* 38a; Byłfus było iakieś płotno z Indiey bárzo miękkie, łubtylne á drogie: iáko iedwabnica. *WujNT* 261 *marg*.

»płotno surowe« [szyk 5:3] (8): *FalZioł* II 19a; Tárćie płótнем łurowym/ wzrułza ciepłó przyrodzoné/ á krwie łkáżenié rołpádzá *SienLek* T[tt]v, 47, 54v, 88v, 183; Szypy ogníłte tymże obyczáiem/ y tym prochem nábijáć obłzyc płotnem łurowym mocnym/ okołó łzypu/ v wierzchu ná piędzi *BielSpr* 74, 73v.

»szczere płotno« (1): *WujNT* 122 *cf* »czyste płotno«.

»sztuka płotna« [szyk 13:3] (16): Item wbuku v kramarzá dwye łtucze plothna czarnego vkradli *LibMal* 1550/154v, 1544/91v, 1545/98, 1550/157 [2 r.], 1551/158v [2 r.], 1551/159 [3 r.], 159v; Ana Serueti i ná drugie obrułzi dano łtuke plothna. *WyprKr* 114v, 114, 115, 115v [2 r.]; [*InwMieszcz* 1572-1573 nr 178].

»wał płotna« (3): *ZapWar* 1532 nr 2471; Item zeznáła yłch dwa wali plothna tháłch Regina Mamka wzyála zyey dozwołyeny *LibMal* 1547/133v, 1547/128v.

Zestawienia: »płotno flamskie« = *pochodzące z Flandrii* (1): Thamze vkradł dwye sthucze Barchanu byallego. stuká plothna czyenkyego má łobyé za tho yłz flamłkye bilo. *LibMal* 1551/158v.

»płotno głogowskie« = *pochodzące z Głogowa* (3): A thamze łtego spidwałku trzi łthuki plothna wyála głogowłkiego *LibMal* 1544/91v, 1551/158v, 159v.

»płotno koleńskie« = *pochodzące z Kolonii* [szyk 9:2] (11): yakom ya [...] gey [*Helenie*] nie zadal czterech ran anym lupv oth nyey vzial dviv kop pienyádzi pvłpiáthv lokcziv plothna kolenskiego *ZapWar* 1540 nr 2498, 1513 nr 2126; Item wmyáłteczku pyłdrach dwye łkorze zamłchu y stuká plothna kolyenłkyego stymyłz thowarzilzmy łwymy vkradł *LibMal* 1550/157, 1547/128v, 1550/157, 1551/159, 159v, 1552/171v; Thrzeciego dniá Biłkup połlá odpráwił/ [...] á Carowey łokieć Koleńłkie⁸⁰ płotná ná chułtki połłáł. *GórnDworz* Pv; *BielSjem* 20, 24; [*InwMieszcz* 1572-1573 nr 178].

Szereg: »sukno, (i, albo) płotno« (3): mądrzy farbierze gdy chcą aby sukno albo płotno iaką kraję lepiej w ię przyięło tedy ie ocztem polewaią *GlabGad* I6; *BielSjem* 20; Drugie rzemieńłá ábo zabáwy fą *Liberales*, aut *liberalibus quàm proxima*: [...] Iáko ieft żołnierstwo/ oráctwo ábo gośpodárstwo/ myśliłtwo/ wełny fwyh owiec hándel y domowe sukna y płotna robienie *KlonFlis* A2v.

Przen (1) :

Zwrot: »tkać płotno« (1): Biádá Synom ípuściáły/ mieliście ráde/ ále niefemnie/ ktorzyście tkáli płotno/ ále nie przez Duchá mego/ ábyście przydáli grzech do grzechu. *KrowObr* 207.

a. Szata wykonana z płótna; linum *PolAnt*, *Vulg* (5) :

W charakterystycznych połączeniach: *płotno białe* (2), *czyste* (4), *jasne* (2), *światne* (2).

Wyrażenia: »płotno lniane« [*szyk 1:1*] (2): A dano iey [*oblubienicy*] ieft áby fie przyodziáłá lniánym płotnem czyłtym á iálnym [*ut cooperiat se byssino splendenti Vulg Apoc 19/8*] *RejAp* 157v, 160v.

»obleczony, przyodziany, ubrany płotnem; przyodziac się płotnem« = *vestire linum PolAnt, Vulg (2:1:1;1)*; y wyfzłó fiedm Anyołów/ máiąc fiedm plag/ s kościołá/ vbráni płotnem biáým á iálnym [*vestiti lino mundo et candido Vulg Apoc 15/6*] *RejAp* 130 [*przekład tego samego tekstu BudNT, WujNT*], 157v, 160v; *BudNT Apoc 15/6*; *WujNT 873 marg.*

b. Zagruntowana tkanina, na której maluje się obraz (1) : Abowiem pátrzay że y Málarz pirwey farb nie rozetrze/ áż łobie pirwey płotno álbo tablicę nágotuie *RejZwierc* 22v.

MN